

Köttkvarnen – med den gick köttbullarna från fest till vardag

Vilken historia ligger bakom våra mest älskade rätter? Ibland är det en teknisk uppfinning som gör det möjligt att en råvara kan förädlas på ett enklare sätt och på så vis hamna på våra tallrikar. Vad blir det till middag idag? Kanske köttbullar?

■ Sedan ett par veckor tillbaka pågår Mölndals stadsmuseums nya utställning Mat – i nöd och lust!

En klassisk vardagsrätt med en spännande historia är den för oss så anspråklösa köttbullen. Bakom den populära rätten ligger en teknisk innovation från 1800-talets slut – nämligen köttkvarnen.

En köttkvarn är ett redskap som mal kött till finfördelad färs. Den uppfanns först i slutet av 1800-talet. Innan dess hackades köttet för hand med knivar vilket var ett tidskrävande arbete. Hackat kött var exklusivt och tillagades bara till fest.

Köttkvarnen gjorde det möjligt att även ta de lite billigare delarna av det styckade köttet och använda till färs. Det gjorde att fler hade råd att köpa och äta just färs. Köttfärsen gick även att blanda ut så att den blev mer dryg.

Med kvarnen blev köttfärs en del av husmanskosten. Utan den hade vi inte haft vardagsrätter som pannbiff, hamburgare, köttbullar och köttfärsås. Köttbullar började ätas i Sverige under slutet av 1800-talet i takt med att både köttkvarnen och gjutjärnsspisen blev vanligare i de svenska hemmen. Järnspisen hade flera plattor

Köttkvarn.

FOTO: PATRIK ANDERSSON, MÖLNDALS STADSMUSEUM

med plats för grytor och pannor som kunde användas samtidigt. Detta var något nytt – att kunna separera tillagningen av råvarorna gjorde att nya rätter, kombinationer och sätt att äta började ta form.

Det första receptet där ordet köttbulle förekom-

mer är från 1755 i Cajsa Wargs kokbok, "Hjelpreda i hushållningen för unga fruentimber".

Den mest spridda köttkvarnen i Sverige är tillverkad av Husqvarna Vapenfabrik. Modellen började tillverkas år 1890 och är gjord av gjutjärn med en

Elin Gustafsson steker köttbullar i sitt kök på Prytzgatan i Mölndal. 1950-tal.

förtennad yta. Tolv miljoner exemplar hann man med innan tillverkningen lades ner 1971. Av dessa gick tio miljoner på export.

CHRISTINE CAUX GUSTAFSSON
KARIN BÖRJESSON
Mölndals stadsmuseum

Vad vill du läsa om?

● Här dyker vi djupt i arkiven och hittar kända och okända guldkorn från Mölndal, Källered, Lindome och Hällesåker. Arkiverat är ett samarbete mellan Mölndals-Posten och Mölndals hembygdsförening, Föreningsarkivet, Källered Hembygdsförening, Lindome hembygdsförening samt Mölndals stadsmuseum. Vad vill du läsa om? Mejla [redaktion@molndalsposten.se!](mailto:redaktion@molndalsposten.se)